

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Građanske
inicijative

UBRZAJMO LJUDSKA PRAVA!

- *kratak pregled podržanih projekata* -

Projekat finansira Evropska unija

“Zabraniti ljudima njihova ljudska prava znači staviti na test njihovu ljudskost.”

Nelson Mandela

Ubrzajmo ljudska prava!

- kratak pregled podržanih projekata -

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Za izdavača:

Daliborka Uljarević

Urednica:

Ana Vujošević

Saradnice na projektu:

Svetlana Pešić

Wanda Tiefenbacher

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Štampa:

Studio MOUSE – Podgorica

Tiraž:

150

Publikacija je dio projekta «Ubrzajmo ljudska prava», koji sprovodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u saradnji sa Građanskim inicijativama (GI) iz Beograda, uz finansijsku podršku Delegacije EU u Crnoj Gori

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za građansko obrazovanje (CGO) i ni na koji način ne može biti interpretiran kao zvanični stav Evropske unije

SADRŽAJ:

Uvod	7
Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” Podgorica	10
Sigurna ženska kuća (SŽK)	14
Udruženje paraplegičara Cetinje i Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore	18
SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj	22
SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane i SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica	26
Centar za žensko i mirovno obrazovanje ANIMA, Kotor	30
NVO ATAK (Alternativna teatarska aktivna kompanija), Podgorica ...	34
Institut za pravne studije, Podgorica	38
Monitorov centar za medije i demokratiju (MCMD)	42

UVOD

Slučajevi diskriminacije, netolerancije i kršenja prava građana i građanki nijesu rijetki u Crnoj Gori, ali se rijetko adekvatno procesuiraju i pored postojanja brojnih institucija koje se bave razvojem politika i pravnog okvira za zaštitu ljudskih prava. Ljudska prava su jedan od programskih stubova Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Građanskih inicijativa (GI) iz Beograda, koji su do sad sproveli brojne uspješne projekte u oblasti obrazovanje za ljudska prava, kampanja za podizanje svijesti javnosti, inicijativa za izmjene zakonodavstva, itd. Upravo to je bio i osnov zajedničkog projekta ***Ubrzajmo ljudska prava!*** kroz koji su CGO i GI, uz finansijsku podršku Evropske unije u okviru Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava 2013 (EIDHR), od novembra 2013. do januara 2015.godine, dalje kvalitativno razvijali dosadašnje programe, ali i uveli neke nove odgovore na potrebu da se pruži djelotvorniji doprinos u izgradnji kulture ljudskih prava u Crnoj Gori.

Cilj projekta bio je jačanje uloge civilnog društva u promociji ljudskih prava i demokratskih reformi u Crnoj Gori, te podrška mirnom usklađivanju grupnih interesa, kao i konsolidovanju političkog učešća i zastupljenosti građana i građanki. *Specifični cilj* projekta bio je unaprijeđenje praćenja i zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori kroz pojačano i aktivno učešće organizacija civilnog društva.

Ovako koncipirana akcija je u okvirima *Smjernica za podršku EU civilnom društvu u zemljama koje su u procesu pristupanja EU 2014-2020 Generalnog direktorata za proširenje Evropske komisije*, u kojima se ističe da organizacije civilnog društva moraju da osnaže “svoju učinkovitost povećanjem svog kapaciteta za analizu, praćenje i zastupanje, kao i umrežavanje, partnerstvo, izgradnju koalicija i aktivno učešće u politici i procesima donošenja zakona”. A za suočavanje sa promjenama neophodni su izgrađeni kapaciteti organizacija, jasna strateška usmjerenja i svakako, stabilni izvori finansiranja. Stoga su ove promjene najveći izazov za organizacije civilnog društva koje nijesu uspjele da do potrebnog nivoa izgrade/ojačaju svoje kapacitete, kreiraju/definišu strateški pravac i osiguraju finansijsku stabilnost svojih programa. Aktivnosti relevantnih organizacija civilnog društva u oblasti zaštite ljudskih prava su važne, jer se reforme u demokratizaciji Crne Gore ne mogu i ne smiju vršiti samo od strane institucija, već zahtijevaju uključivanje svih društvenih sektora.

Stoga je projekat ***Ubrzajmo ljudska prava!*** bio usmjeren i ka pružanju direktne podrške organizacijama civilnog društva, različitog stepena razvoja, dodjelom finansijskih sredstava za sprovođenje projekata u lokalnim zajednicama, jačanjem njihovih kapaciteta radi uspješne realizacije projekata u skladu sa evropskim pravilima, i obezbjeđivanjem kontinuiranog savjetovanja tokom trajanja projekata. Na ovaj način, organizacije koje nijesu direktne korisnice EIDHR u Crnoj Gori su stekle znanja i vještine o ljudskim pravima i zagovaranju za ljudska prava, ali i upravljanju projektima iz EU fondova, koji predstavljaju realne izvore finansiranja u budućnosti i mogućnost osiguranja finansijske održivosti njihovih programa.

Na taj način, u okviru projekta ***Ubrzajmo ljudska prava!***, na osnovu raspisanog javnog konkursa i obrade pristiglih prijava od strane Evaluacione komisije, podržano je 9 (devet) projekata koje su sprovele 11 (jedanaest) organizacija:

- » Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” Podgorica
- » Sigurna ženska kuća Podgorica
- » Udruženja paraplegičara Cetinje u saradnji sa Udruženjem lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore
- » SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj
- » SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane u saradnji sa SOS teleonom za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica
- » Centar za žensko i mirovno obrazovanje ANIMA Kotor
- » “NVO ATAК (Alternativna teatarska aktivna kompanija), Podgorica”
- » Institut za pravne studije Podgorica
- » Monitorov centar za medije i demokratiju (MCMD) Podgorica

Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju
“Naša inicijativa” Podgorica

***Uz pravnu podršku do kvalitetnijeg ostvarenja prava djece
i mladih sa smetnjama u razvoju***

Glavni cilj projekta bio je unaprijeđenje sveukupnog položaja djece i mladih sa teškoćama u razvoju u Crnoj Gori. Konkretnije, projekat je težio jačanju kapaciteta deset nevladinih udruženja roditelja djece sa teškoćama u razvoju u promociji i ostvarivanju prava djece i mladih sa teškoćama u razvoju. *Ciljne grupe* su bile porodice djece i mladih sa teškoćama u razvoju, kao i udruženja roditelja djece sa teškoćama u razvoju, centri za socijalni rad, područne jedinice Fonda zdravstva Crne Gore, predstavnici/e lokalnih uprava i sredstava informisanja, a krajnji *korisnici/e* djeca i mladi sa teškoćama u razvoju. Projekat je sproveden u periodu od pet mjeseci, odnosno od 1.avgusta 2014. do 31.decembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 6, 210 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) unaprijeđeni kapaciteti lokalnih udruženja za informisanje o pravima djece sa smetnjama u razvoju; 2) povećan stepen informisanosti roditelja o pravima djece i mladih sa smetnjama u razvoju; 3) osnažene mogućnosti za pravnu pomoć u ostvarivanju prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju; 4) povećana prisutnost tema o ostvarivanju prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju u medijima.

Ovim rezultatima vodio je niz projektnih aktivnosti:

- » planiranje, priprema i organizacija 15 dvodnevnih radionica u Plavu, Andrijevići, Beranama, Rožajama, Mojkovcu, Kolašinu,

Danilovgradu, Ulcinju, Budvi i Tivtu;

- » sakupljanje i distribucija osnovnih zakonskih tekstova i obrazaca za roditelje koji učestvuju na radionicama;
- » pružanje pravnih mišljenja, savjeta i pisanje podnesaka za roditelje;
- » predstavljanje projekta u sredstvima informisanja.

Na 15 održanih dvodnevni radionica u deset crnogorskih gradova bilo je 292 učesnika/ca, uglavnom roditelja djece sa smetnjama u razvoju, ali i djece i mladih sa smetnjama u razvoju, a u nekim opštinama i predstavnika/ca lokalnih uprava, područnih jedinica Fonda zdravstva, centara za socijalni rad, zaposlenih u dnevnim centrima za djecu sa teškoćama u razvoju. To je doprinijelo jačanju saradnje između lokalnih i državnih organa sa roditeljskim udruženjima, ali i uspostavljanju novih mehanizama buduće saradnje. Roditelji djece sa smetnjama u razvoju su direktno i kvalitetno informisani o pravima koje imaju oni i njihova djeca, kao i o načinu ostvarenja tih prava. Nakon održanih radionica, jedan broj roditelja pokrenuo je proceduru za ostvarenje prava svoje djece navodeći da sa njima prethodno nijesu bili upoznati ili da nijesu znali na koji način ih mogu ostvariti.

Radionice su održane sljedećom dinamikom:

<i>Naziv grada</i>	<i>Datumi održavanja radionica</i>	<i>Broj učesnika/ca</i>
Mojkovac	29 i 30. avgust 2014.	31
Plav	27. i 28. septembar 2014.	38
Berane	11. i 12. oktobar 2014.	50
Andrijevica	11. i 12. oktobar 2014.	29
Rožaje	25. i 26. oktobar 2014.	46
Kolašin	14. novembar 2014.	22
Danilovgrad	24. novembar 2014.	17
Budva	12. decembar 2014.	23
Tivat	17. decembar 2014.	11
Ulcinj	29. decembar 2014.	25

Radionice su vodili predstavnici/e Saveza „Naša inicijativa“ Podgorica i predsjednici/e lokalnih udruženja iz opština u kojima su održavane, a učesnicima/ama su podijeljeni, kao dio radnog materijala, štampani primjerci zakona i podzakonskih akata koji tretiraju ovu oblast uz liste sa kontakt informacijama nadležnih institucija. U dijelu identifikovanih problema u primjeni propisa koji

otežavaju, pa čak i onemogućavaju socijalnu inkluziju osoba sa invaliditetom, fokus je bio na Zakonu o opštem upravnom postupku, Zakonu o povlastici na putovanja lica sa invaliditetom, Zakonu o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Zakonu o penzijsko-invalidskom osiguranju, Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom, Zakonu o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, Uredbi o raspodjeli dijela prihoda od igara na sreću i Pravilniku o medicinskim indikacijama za ostvarivanje prava socijalne i dječije zaštite. Ovo su pratili i prijedlozi konkretnih rješenja za prevazilaženje identifikovanih problema. Konačno, radionice su imale intenzivnu medijsku pokrivenost, dominatno od strane lokalnih medija gradova u kojima su se održavale, ali i nekih medija sa nacionalnom pokrivenošću.

Na kraju projekta, zahvaljujući uštedama u određenim stavkama i odobrenim realokacijama, Savez „Naša inicijativa“ Podgorica je, kao dodatnu vrijednost, izradio i elektronsku verziju *Vodiča za roditelje djece sa smetnjama u razvoju* koji je proslijeđen na adrese lokalnih roditeljskih udruženja iz sastava Saveza “Naša inicijativa”, koja je dostupna na sajtu CGO-a i Saveza “Naša inicijativa” Podgorica.

Sigurna ženska kuća (SŽK)

Alimentacija – pravo svakog djeteta i obaveza svakog roditelja

Glavni cilj projekta bio je doprinos uspostavljanju sveobuhvatnih zakonskih rješenja i procedura, kao i povećanje svijesti javnosti, o problemu nedavanja obaveznog izdržavanja za djecu. Konkretno, projekat je težio unaprijeđenju stepena razumijevanja javnosti o alimentaciji i kreiranju preporuka za efektivno i efikasno ostvarivanje prava djece na izdržavanje, uz široku mobilizaciju različitih društvenih aktera. *Ciljne grupe* projekta bile su nevladine organizacije koje se bave zaštitom ženskih prava, državne institucije (poput Centra za socijalni rad u Podgorici) i pravosuđe (Osnovni sud u Podgorici, Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici), a *korisnici* su bili razvedeni roditelji (prvenstveno majke) kojima su povjerena djeca a koji imaju problem nedavanja obaveznog izdržavanja. Projekat je sproveden u periodu od pet mjeseci, preciznije od 1.jula 2014. do 1.decembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 5, 000 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) prikupljene pouzdane informacije o problemu nedavanja obaveznog izdržavanja; 2) analiziran postojeći zakonski okvir i mjere postojećih politika za naplatu izdržavanja sa preporukama za njihovu izmjenu i dopunu; 3) urađena uporedna analiza pravnog okvira i rješenja problema neplaćanja alimentacije; 4) umreženi zainteresovani akteri za zagovaranje djelotvornih mjera za naplatu obaveznog izdržavanja za djecu.

Ovim rezultatima vodio je niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » prikupljanje potrebnih podataka iz oblasti nedavanja izdržavanja za maloljetna lica;
- » izrada analize postojećeg zakonodavnog okvira i pravosudne prakse;
- » izrada studije *“Izdržavanje - pravo svakog djeteta i obaveza svakog roditelja”* sa preporukama;
- » formiranje koalicije zainteresovanih aktera (a prije svega ženskih nevladinih organizacija) za zagovaranje izmjena i dopuna zakona i rješenja koji omogućavaju efektivne i efikasne mjere za naplatu obaveznog izdržavanja.

Tokom realizacije projekta, Sigurna ženska kuća je imala dva neformalna partnera - Centar za ženska prava i SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić - koji su, takođe, doprinijeli uspješnoj realizaciji planiranih projektnih rezultata.

U cilju prikupljanja potrebnih podataka iz oblasti nedavanja izdržavanja za maloljetna lica, i analize zakonodavnog i institucionalnog okvira i pravosudne prakse iz ove oblasti, tim SŽK-a je utvrdio metodologija istraživanja, koncipirao upitnike za prikupljanje podataka iz parničnih, izvršnih i krivičnih predmeta, kao i zahtjeve za slobodan pristup informacijama Osnovnom državnim tužilaštvu, Osnovnom sudu u Podgorici i Centru za socijalni rad. Prikupljeni

podaci i dokumenti su analizirani, uz rješenja i presude donešene u toku 2013. godine. Analizirano je ukupno 140 parničnih predmeta u kojima je odlučivano o zakonskom izdržavanju djece, 52 izvršna predmeta i 37 krivičnih predmeta. Nalazi, zaključci i preporuke, pored pregleda pravnog i institucionalnog okvira, ali i prakse u Crnoj Gori, uz uporednu analizu zakonodavstva zemalja EU, su sublimirani u studiji *“Izdržavanje - pravo svakog djeteta i obaveza svakog roditelja”*, koja je štampana u 200 primjeraka. Elektronska verzija publikacije je dostupna na sajtu SŽK i CGO-a.

Rezultati istraživanja pokazuju da se pred Osnovnim sudom u Podgorici većina brakova razvede sporazumno, sa sporazumnim uređenjem posljedica razvoda braka. U 92,86% predmeta djeca su povjerena na čuvanje i vaspitavanje majci. Iznosi dosuđeni na ime izdržavanja u prosjeku su 94.14 EUR, što je nedovoljno za zadovoljenje potreba maloljetnog djeteta. Dodatno, u nemalom broju predmeta je sud dosudio visinu ili usvojio sporazum roditelja o visini izdržavanja koja je ispod zakonskog minimum utvrđenog Porodičnim zakonom, odnosno Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Istraživanje, dalje, ukazuje da Centar za socijalni rad ne koristi zakonske mogućnosti i ne podiže tužbe u slučajevima kada jedan od roditelja ne učestvuje u izdržavanju djece i ne podnosi u ime maloljetnog lica predlog za izvršenje. Takođe, podaci pokazuju i da su sudski postupci, u kojima se odlučuje o prinudnom izvršavanju odluka kojim je dosuđeno izdržavanje, nedjelotvorni i neefikasni: skoro 1/3 izvršnih dužnika nije uplaćivala novac na ime izdržavanja maloljetne djece duže od 24 mjeseca, a procenat sprovedenih izvršenja je izuzetno mali (svega u 13,46% predmeta), dok ostali izvršni povjerioci (djeca) iz analiziranih predmeta ili nisu uopšte naplatili dospjele iznose izdržavanja ili naplata još uvijek traje. Kako uspjeh u izvršnom postupku često izostaje, to oštećeni, odnosno zakonski zastupnici maloljetnih povjerilaca često pribjegavaju pokretanju krivičnog postupka zbog krivičnog djela nedavanja izdržavanja. Istraživanje je pokazalo da je 94,59% osuđenih lica muškog pola tj. očevi maloljetne djece. Preko 60% izvršilaca/teljki krivičnog djela nedavanje izdržavanja nije svoju zakonsku obavezu izvršavalo duže od godinu dana. Najčešće navođeni razlozi za nedavanje izdržavanje su nezapošljenost, teška materijalna situacija, radna nesposobnost i negledanje maloljetne djece. U svega 5,41 % slučajeva donijeta je oslobađajuća presuda, dok je 94,59% predmeta

okončano osuđujućom presudom. Najčešće izrečena krivična sankcija je uslovna osuda (48,57%), slijedi kazna zatvora (37,14%), dok je najrjeđa novčana kazna (14,29%). U načelu, krivični postupak može biti efikasniji put naplate potraživanja po osnovu izdržavanja, jer osnovni državni tužioci imaju zakonsku mogućnost primjene instituta "odlaganja krivičnog gonjenja". Praksa pokazuje da dužnici suočeni sa činjenicom da će protiv njih biti pokrenut krivični postupak izmiruju svoje obaveze.

Iz izdvojenih nalaza, a u skladu sa zaključcima uporedne analize zemalja EU, preporučuje se kreatorima i donosiocima odluka da krajnje odgovorno prate sprovođenje politika iz oblasti dječje zaštite, koje su neophodne uravnoteženom razvoju crnogorskog društva i na koje su se obavezale pristupom brojnim međunarodnim organizacijama i dokumentima na putu ka EU. Dalje se apostrofira važnost šire inicijative osviješćivanja javnosti o problemu nedavanja izdržavanja za djecu i paralelnog ohrabrenja roditelja kojima su djeca povjerena da pokreću postupke kako bi ostvarili zakonsko pravo na izdržavanje, i kako ne bi sami snosili rizik od siromaštva izazvanog nebrigom i neodgovornošću drugog roditelja. Posebno se skreće pažnja na unaprijeđenje postojećeg zakonskog okvira u identifikovanim problematičnim oblastima, uspostavljanju sistematične evidencije o jednoroditeljskim porodicama, dovođenju nivoa alimentacije u realno potrebne okvire, vođenju računa o interesu maloljetnog djeteta, organizovanju stručnog rada sa nesavjesnim roditeljima kako bi počeli da izvršavaju svoje roditeljske obaveze. Jedna od preporuka odnosi se na osnivanje tzv. *alimentacionog fonda*, iz kojeg bi se obezbijedilo izdržavanje djece, u slučajevima kada roditelji ne izmiruju dosuđene iznose izdržavanja.

Kako bi se definisane preporuke mogle sprovesti, SŽK je formirala koaliciju za zagovaranje izmjena i dopuna zakona i rješenja koji omogućavaju efikasnu i efektivnu naplatu alimentacije. Koaliciju čini osam NVO koje se dominantno bave pitanjima prava i položaja žena u Crnoj Gori, a zainteresovanost da se uključe pokazale su i druge NVO i institucije.

Konačno, nakon objavljivanja studije „Izdržavanje pravo svakog roditelja i obaveza svakog djeteta”, SŽK bilježi porast broja prijavljenih slučajeva nedavanja izdržavanja i zahtjeva za pravnu pomoć prilikom pokretanja postupaka pred nadležnim institucijama. Tome je doprinijela značajna medijska pokrivenost projektnih aktivnosti.

Udruženje paraplegičara Cetinje i Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore

Moje pravo - pravo na slobodno kretanje

Glavni cilj projekta bio je poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u Prijestonici Cetinje. Konkretno, projekat se odnosio na unaprijeđenje zakonske regulative u cilju poboljšanja fizičke pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi, za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom. *Ciljne grupe* projekta su članovi/ce Udruženja paraplegičara Cetinja i Udruženja lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore, a *korisnici* osobe smanjene pokretljivosti, osobe s invaliditetom, porodice osoba sa invaliditetom, predstavnici/e nadležnih lokalnih i nacionalnih institucija i mediji. Projekat je realizovan u periodu od četiri mjeseca, odnosno od 1.septembra 2014. do 1.decembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 5, 200 EUR. Projekat je sprovelo Udruženje paraplegičara Cetinje u partnerstvu sa Udruženjem lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) urađen i objavljen priručnik o pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi u Prijestonici Cetinje; 2) održan okrugli sto na temu „Pravo na slobodno kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom“; 3) podnešena inicijativa Skupštini Prijestonice za izradu Akcionog plana na prilagođavanju prioritetnih objekata u javnoj upotrebi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom u Prijestonici Cetinje; 4) štampani i distribuirani lifleti za podizanje svijesti javnosti o ovom problemu.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » izrada priručnika o pristupačnosti objekata u javnoj upotrebi u Prijestonici Cetinje „Informator o (ne)prilagođenim objektima u Prijestonici Cetinje“;
- » priprema i održavanje okruglog stola na temu „Pravo na slobodno kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica s invaliditetom“;
- » priprema, štampanje i distribucija promotivnih lifleta za građane/ke Cetinja.

„Informatorom o (ne)prilagođenim objektima u Prijestonici Cetinje“, Udruženje paraplegičara Cetinje i Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore ukazuje na neophodnost stvaranja podsticajnog okruženja za sve građane/ke kako bi zajednički gradili inkluzivno društvo. Informator pruža uvid u stepen prilagođenosti objekata za pristup, kretanje i boravak lica sa invaliditetom i obuhvata većinu javnih institucija od posebnog društvenog značaja, objekte za stanovanje, javne površine, itd. u Prijestonici Cetinje čije korišćenje je neophodno osoboma sa invaliditetom da bi bile u cjelosti integrisane u društvo. Takođe, publikacija pruža uputstvo za prilagođavanje objekta za pristup i kretanje lica sa invaliditetom smanjene pokretljivosti, a u jednom dijelu predstavlja i monitoring primjene Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata u Crnoj Gori. Informator je štampan u 200 primjeraka, a dostupan je u elektronskoj verziji na sajtu Udruženja paraplegičara Cetinje i CGO-a.

U cilju javne prezentacije Informatora i otvaranja dijaloga o položaju lica sa smanjenom pokretljivošću, načinima rješavanja identifikovanih problema i pune primjene Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata u Crnoj Gori, organizovan je 1.novembra 2014.godine okrugli sto na temu „*Pristupačnost fizičke sredine za lica s invaliditetom*“, na kojem su govorili predstavnici/e Prijestonice Cetinje, Saveza udruženja paraplegičara Crne Gore, Udruženja paraplegičara Cetinje, Udruženja lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore i CGO-a. Okruglom stolu prisustvovali su članovi/ce ova dva udruženja, osobe s invaliditetom, kao i predstavnici/e lokalnih vlasti.

Dodatno, kako bi uticali na smanjenje diskriminacije lica s invaliditetom i uvećanje stepena njihove uključenosti u društvenu zajednicu, predstavnici/e Udruženja paraplegičara Cetinje podnijeli su *Inicijativu o donošenju Odluke o izradi Akcionog plana* na prilagođavanju prioritetnih objekata u Prijestonici Cetinje. Inicijativa je upućena Predsjedniku Skupštine i Gradonačelniku Prijestonice, 19. novembra 2014 godine.

Na bazi upućene inicijative i zaključaka sa okruglog stola, održan je sastanak sa predsjednikom Skupštine Prijestonice 26. novembra 2014. godine, koji je najavio da će na jednoj od narednih sjednica uvrstiti u dnevni red Odluku o izradi Akcionog plana na prilagođavanju prioritetnih objekata u Prijestonici Cetinje.

Konačno, kao dodatna vrijednost, informator je predstavljen i na radionici „*Primjena Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata u lokalnoj samoupravi*“ održanoj u Podgorici 19. i 20. novembra 2014. godine u organizaciji Ministarstva održivog razvoja i turizma, Zajednice opština

Crne Gore i Misije OEBS-a u Crnoj Gori. U zaključcima ove radionice, usvojenim od strane svih učesnika/ca, navodi se i sljedeće: *«Potrebno je da Prijestonica Cetinje na osnovu navedenog popisa izrade Akcioni plan prilagođavanja objekata na lokalnom nivou u javnoj upotrebi za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, shodno Zakonu o uređenju prostora i izgradnji objekata i Pravilniku o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom».*

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti i principa jednakih mogućnosti u opštini Ulcinj

Glavni cilj projekta bio je uspostavljanje rodne ravnopravnosti i principa jednakih mogućnosti u opštini Ulcinj. Konkretno, projekat se odnosio na stvaranje institucionalnih mehanizma za unaprijeđenje ljudskih prava žena i primjenu politika rodne ravnopravnosti u opštini Ulcinj. *Ciljne grupe* su bile žene iz zajednice (marginalizovane grupe žena, žene liderke, žene parlamentarke, žene sa sela), čelnici/e političkih partija čiji se predstavnici/e nalaze u lokalnom parlamentu, rukovodioci/teljke lokalne uprave, a *korisnice* su sve žene u Ulcinju. Projekat je realizovan u periodu od pet mjeseci, odnosno od 1.08.2014. do 31. 12. 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 6, 300 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) osnaženi su kapaciteti žena da utiču i učestvuju sa lokalnim organima i doprinose razvoju i primjeni politika rodne ravnopravnosti; 2) izrađen je i usvojen lokalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti za opštinu Ulcinj; 3) povećan je nivo svijesti lokalne zajednice i nosioca moći u lokalnoj upravi o značaju uvođenja i poštovanja koncepta rodne ravnopravnosti.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » uspostavljanje saradnje i partnerstva sa lokalnom upravom;
- » formiranje radne grupe za izradu lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti;

- » organizacija trodnevnog treninga na temu strateškog planiranja za radnu grupu u okviru kojih je izrađena nacrtana verzija strateškog plana;
- » analiza stanja i potreba žena u zajednici;
- » izrada nacрта lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti;
- » organizovanje javne rasprave o tekstu nacрта lokalnog plana;
- » izrada finalnog dokumenta lokalnog plana;
- » sprovođenje kampanje za usvajanje lokalnog plana rodne ravnopravnosti;
- » medijska promocija projektnih aktivnosti i rezultata.

U cilju uspostavljanja rodne ravnopravnosti i principa jednakih mogućnosti, SOS telefon za žene i žrtve nasilja Ulcinj je serijom aktivnosti uticao na stvaranje institucionalnih mehanizma za unaprijeđenje ljudskih prava žena i primjenu politika rodne ravnopravnosti u opštini Ulcinj. Kao prvi korak, uspostavljena je saradnja sa lokalnom samoupravom

kroz potpisivanje Memoranduma o saradnji, kojim su definisane uloge i odgovornosti SOS telefona za žene i žrtve nasilja Ulcinj i opštine Ulcinj, ali i ciljevi i modaliteti partnerskog djelovanja u budućnosti. Potpisivanje je organizovano tokom sastanka kojem su prisustvovali najviši zvaničnici opštine - predsjednik i potpredsjednica, uz prisustvo lokalnih i nacionalnih i medija.

Da bi se pristupilo izradi Lokalnog plana rodne ravnopravnosti (LPRR), formirana je multisektorska radna grupa koju je činilo 15 predstavnika/ca NVO, opštine Ulcinj, političkih partija, socijalnih i zdravstvenih službi, obrazovnih institucija, kao i žena iz biznis sektora, odnosno predstavnici/ce iz svih oblasti koje se direktno tiču unaprijeđenja kvaliteta života žena. Za članove/ice radne grupe za izradu LPRR organizovan je trodnevni trening o strateškom planiranju, koji je održan od 22. do 24. decembra 2014. godine u sali Skupštine opštine Ulcinj.

Treningu su prethodila istraživanja i analiza postojeće situacije, što je polaznicima/cama obezbijedilo situacionu analizu u skladu sa definisanim oblastima i kasniji direktan rad na nacrtu strateškog plana. Konkretnije, dokumenti predstavljeni radnoj grupi, koji su služili kao osnova za izradu lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Ulcinj bili su: analiza stanja odnosno pravna i SWOT analiza, u svim oblastima koje će biti obuhvaćene lokalnim planom, kao i nalazi fokus grupa. Naime, tokom istraživačkog procesa organizovane su dvije fokus grupe sa deset žena različitog profila, obrazovanja, pozicija. Prva fokus grupa održana je 26.oktobra 2014 godine, a druga 5.decembra 2014. godine, u prostorijama SOS telefona za žene i žrtve nasilja Ulcinj.

Na osnovu ovih analiza definisane su prioritetne problemske oblasti i u skladu sa njima postavljeni ključni strateški ciljevi LPRR. Oblasti prepoznate i analizirane u toku diskusija u grupama su: *zdravstvena zaštita, obrazovanje, nasilje nad ženama, ekonomsko osnaživanje žena, učešće žena u političkom odlučivanju, kultura i mediji*. Istraživanje ukazuje na važne razlike između žena i muškaraca u mnogim životnim sferama, što je dalo realan uvid članovima radne grupe da adekvatno sagledaju situaciju u opštini Ulcinj i posljedično naprave kvalitetan nacrt dokumenta. Tako je formirana radna grupa izradila nacrt lokalnog plana za postizanje rodne ravnopravnosti, nakon čega je sprovedena javna rasprava o istom. Finalni tekst, koji je uključio većinu sugestija i preporuka prikupljenih tokom javne rasprave, upućen je opštini Ulcinj.

Projektne aktivnosti kao i postupak prezentacije nacrtu dokumenta su bile veoma dobro medijski ispraćene. Aktivnosti su predstavljene u svim lokalnim medijima, dok su određene aktivnosti - poput potpisivanja Memoranduma o saradnji sa opštinom, kao i predstavljanje nacrtu dokumenta - prezentovani i u određenim nacionalnim medijima. SOS telefon za žene i žrtve nasilja Ulcinj će nastaviti da prati i zastupa usvajanje lokalnog plana rodne ravnopravnosti u opštini Ulcinj, koji će biti prvi takav dokument usvojen u ovoj opštini.

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane i SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica

Poboljšanje zaštite i socijalne sigurnosti žrtava porodičnog nasilja

Glavni cilj projekta bio je poboljšanje zaštite i socijalne sigurnosti žrtava porodičnog nasilja. Konkretno, projekat je težio da doprinese jačanju strateškog međusektorskog partnerstva u odgovoru na nasilje u porodici u opštini Berane. *Ciljne grupe* su bili rukovodioci/teljke relevantnih službi za pitanja nasilja u porodici, zapošljeni/e u policiji, centrima za socijalni rad, zdravstvu, pravosuđu, kao i šira javnost a *korisnici/e* žene, djeca i stari žrtve nasilja u porodici u Beranama. Projekat je realizovan u periodu od pet mjeseci, preciznije od 1. avgusta 2014. do 31. decembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 8, 500 EUR. Projekat je sproveo SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane u partnerstvu sa SOS telefonom za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) ojačani su kapaciteti SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Berane za strateško djelovanje; 2) ojačana je saradnja i uspostavljeni su mehanizmi za zajedničko djelovanje različitih aktera u oblasti zaštite od nasilja; 3) unaprijeđeni su kapaciteti relevantnih službi za kvalitetniju primjenu Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; 4) povećan je stepen informisanosti i senzibilisanosti lokalne zajednice po pitanju nasilja nad ženama i djecom.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » izrada Strateškog plana djelovanja SOS telefona za žene i žrtve nasilja Berane za period 2015-2017;

- » organizacija sastanaka sa rukovodiocima relevantnih službi za pitanje nasilja u porodici;
- » sproveden 21 intervju sa rukovodiocima/teljicama službi radi dobijanja informacija o ključnim problemima u primjeni Protokola;
- » organizacija obuke zapošljenih u relevantnim službama za kvalitetniju primjenu Protokola;
- » urađena analiza stanja sa pratećim smjernicama za poboljšanje primjene Protokola;
- » štampana analiza;
- » pripremljen informator o mehanizmima i mogućnostima zaštite žrtava nasilja u porodici;
- » medijski predstavljeni rezultati projekta.

Kako bi zapošljeni/e i volonteri/ke SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Berane ojačali kapacitete u cilju poboljšanja zaštite i socijalne sigurnosti žrtava porodičnog nasilja, održano je strateško planiranje organizacije za period 2015-2017. godine. Ova aktivnost realizovana je uz podršku partnerske organizacije SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, čije aktivistkinje su prenijele svoje dugogodišnje iskustvo u radu sa ženama i djecom žrtvama nasilja i modelima izgradnje organizacije koja se bavi tim problemima.

Dalje, radi uspostavljanja kvalitetnih mehanizma saradnje i zajedničkog djelovanja sa najznačajnijim donosiocima/teljicama odluka i službama koje se bave zaštitom žena i djece žrtava nasilja, organizovani su sastanci sa istima, sproveden je 21 intervju i dobijene su informacije o ključnim problemima vezanim za sprovođenje Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici. Kao rezultat ovih pojedinačnih sastanaka, a i dodatna vrijednost projekta, organizovan je zajednički sastanak sa rukovodiocima/teljicama institucija sistema 30. septembra 2014. godine u prostorijama Osnovnog državnog tužilaštva, a kojem su prisustvovali osnovna državna tužiteljka ODT-a Berane; predsjednik Osnovnog suda Berane; predsjednik Suda za prekršaje Berane; načelnik Centra bezbjednosti Berane; v.d. direktor Centra za socijalni rad Berane; direktorica Doma zdravlja Dr „Nika Labović”; i koordinatorka NVO SOS telefona Berane.

Imajući u vidu da se Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici ne sprovodi u cjelosti u opštini Berane, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane je izradio i objavio analizu stanja i preporuka za poboljšanje implementacije Protokola, koja sadrži informacije o projektu, o Protokolu o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici i nadležnostima svake od institucija ponaosob, uz procjenu postojećeg stanja, ključne identifikovane probleme unutar policijskih i drugih službi, ali i optimalne kapacitete

neophodne za pružanje stručne podrške žrtvama porodičnog nasilja, uz zaključke i preporuke. Analiza je štampana u 100 primjeraka, a elektronska verzija je dostupna na sajtu CGO-a.

Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, te iz njega proizišle Strategije o zaštiti od nasilja u porodici, za period od 2012.–2015. godine, propisana je obaveza izrade Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, čiji je cilj da se uspostavi i podstakne multidisciplinarna saradnja s jasno razrađenim postupanjima svakog dijela sistema. Ipak, puna primjena ovog dokumenta je izostajala zbog nedovoljnog poznavanja odredbi i rješenja od strane pripadnika/ca službi koje u okviru svojih nadležnosti, kao jedno od zaduženja, imaju i zaštitu od nasilja u porodici.

Kako bi se ovaj problem prevazišao i kako bi se definisali principi i način rada pojedinih institucija održanje je obuka o primjeni Protokola 29. i 30. decembra 2014. godine u konferencijskoj sali Službe zaštite i spasavanja, uz učešće 30 predstavnika/ca institucija sistema koje se bave ovim pitanjem.

Dalje, radi povećanja stepena informisanosti i senzibilisanosti lokalne zajednice po pitanju nasilja nad ženama i djecom izrađen je i *Informator o mehanizmima zaštite žrtava nasilja u porodici*, koji je značajan kako za osobe sa iskustvom pretrpljenog nasilja i potencijalne žrtve, tako i za službenike/ce, jer se u njemu nalaze ključne informacije i uputstva neophodna za efikasniju intervenciju. Informator sadrži osvrt na međunarodne konvencije i dokumenta koje je Crna Gora ratifikovala, odnosno čija je članica, ustavne odredbe koje se tiču jednakosti polova, osvrt na relevantni zakonodavni okvir u Crnoj Gori, kao i na strateški pristup zaštiti od nasilja u porodici, uz protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nadležnosti multidisciplinarnog tima, informacije o besplatnoj pravnoj pomoći, o službi za podršku oštećenima/svjedocima, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja Berane uz kontakte svih institucija u lancu podrške. Informator je štampan u 1,000 primjeraka i distribuiran građanima/kama Berana, a elektronska verzija je dostupna na sajtu CGO-a.

Vidljivosti projektnih aktivnosti i informisanosti građana/ki Berana o ovom pitanjima doprinijela je i medijska pokrivenost od strane lokalnih, ali i u značajnom obimu i nacionalnih medija.

Centar za žensko i mirovno obrazovanje ANIMA, Kotor

Kampanja: pamtiš, pitaš, uznemiravaš!

Glavni cilj projekta bio je doprinos izgradnji političke zajednice u kojoj žene imaju vidljivu ulogu, uz istovremeno unaprijeđenje političke zastupljenosti žena i podizanje nivoa svijesti javnosti o potrebi javnog djelovanja žena. Konkretno, projekat se fokusirao na afirmaciju rodnog pristupa politici i povećanje vidljivosti žena u političkoj zajednici, dajući doprinos afirmaciji ženskih prava i ohrabrujući inicijative civilnog društva koje tragaju za alternativnim dijalogom sa „političkim društvom“. *Ciljne grupe* projekta su bili građani/ke Kotora i Podgorice, a krajnji korisnici/e svi građani/ke Crne Gore. Projekat je realizovan u periodu od pet mjeseci, odnosno od 1. jula 2014. do 30. novembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 6, 500 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) povećan nivo informisanosti i znanja građana/ki o rodnom pristupu politici; 2) povećan broj žena koje djeluju u političkoj zajednici alternativnim metodama.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » osmišljavanje, dizajniranje i štampanje materijala za ulične akcije;
- » pet konferencija za štampu i gostovanja u medijima radi informisanja javnosti o planiranim aktivnostima;
- » pet uličnih akcija organizovanih povodom obilježavanja 13. jula (Dana državnosti Crne Gore), 21. septembra (Međunarodnog dana mira), 17. oktobra (Međunarodnog dana borbe protiv siromaštva), 25. novembra (16 dana akcija protiv nasilja nad ženama) i 10. decembra (Dana ljudskih prava);
- » četiri tematske javne tribine;

Aktivnosti su realizovane uz podršku organizacija: Snažna mama iz Bijelog Polja; Udruženja za razvoj civilnog društva iz Bijelog Polja; Crnogorskog ženskog lobija iz Podgorice; Sigurne ženske kuće iz Podgorice; Centra za ženska prava iz Podgorice; NVO Stela iz Cetinja; NVO Hagar iz Bara; Lige žena glasača iz Nikšića; Centra za romske inicijative iz Nikšića; kao i žena uključenih u Inicijativu za ženski sud iz Nikšića i Bijelog Polja.

Same aktivnosti su bile osmišljene i sprovedene kao alternativan odgovor identifikovanim problemima kako bi se privukla adekvatna pažnja javnosti, i to kroz tri faze: a) priprema (kreiranje i izrada sadržaja i dizajna plakata/lifleta, informisanje medija, obezbijedivanje dozvole za održavanje skupa na javnom mjestu i obavještanje uključenih članica organizacija o aktivnostima); b) realizacija (pet jednodnevnih performansa na Trgu Republike u Podgorici, četiri javne tribine u Multimedijalnoj sali KIC «Budo Tomović» u Podgorici i jedna konferencija za medije u PR Centru u Podgorici); c) evaluacija.

Performansi su održane sljedećom dinamikom:

<i>Naziv</i>	<i>Datumi održavanja</i>	<i>Broj učesnika/ca</i>
«Dok živim i dišem» Za antifašizam! Protiv mizoginije! Zaustavimo rat protiv žena!	13. jul 2014.	20
«Jedan dan za mir» Za tranzicionu pravdu! Za lustraciju! Za demilitarizaciju! Za odgovornost i etiku brige! Za socijalnu pravdu!	21. septembar 2014.	30
«NE siromaštvu!» Imam pravo na slobodu, nezavisnost, socijalnu pravdu! Za socijalnu pravdu i ravnopravnost žena u ekonomiji!	17. oktobar 2014.	30
«Tiče me se» Participacija žena na svim odgovornim pozicijama!	24. oktobra 2014.	30
«Sve smo meta» 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama!	25. novembar 2014.	30

Tokom ovih događaja u Podgorici, podijeljeno je 1,900 tematskih flajera/plakata, a kasnije po 250 primjeraka u sljedećim gradovima: Bijelo Polje, Nikšić, Cetinje, Bar, Kotor, Herceg Novi, dok je jedan dio distribuiran partnerskim organizacijama Anime iz Crne Gore i regiona.

Takođe, održane su i sljedeće tribine: “Rodni aspekt tranzicione pravde” (21. septembar 2014.), “Rodni aspekt ekonomskog nasilja nad ženama u Crnoj Gori” (17.novembar 2014.), “Rodni aspekt i politička participacija žena” (24.oktobar 2014.) i “Rodni aspekt bezbjednosti” (25. novembar 2014) na kojima su govorili aktivisti/kinje nevladinog sektora i sindikata, kao i predstavnice političkih partija.

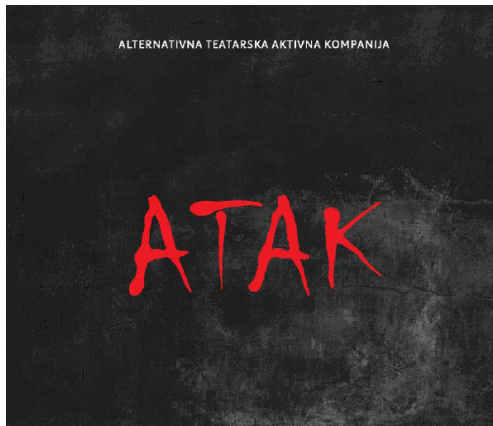

Održavanje alternativnih akcija pokazalo se uspješnim sredstvom privlačenja pažnje javnosti, povećana je i motivacija ženskih grupa za ovakvim djelovanjem, ali i opredijeljenost tima ANIME da nastavi sa sličnim vidom saopštavanja stavova o aktuelnom u političkom i društvenom životu Crne Gore. Dodatno, reakcije građana/ki potvrđuju da alternativni načini djelovanja imaju podršku i da im više nisu „daleki“, kao i da se smanjio broj negativnih reakcija kojih je bilo u ranijem periodu, što se može cijiniti kao napredak i veći stepen otvorenosti društva na drugačije.

Predstavnice ANIME imale su brojne javne nastupe na medijima sa nacionalnom pokrivenošću, a prenošeni su i izvještaji nakon završenih aktivnosti, što je dodatno doprinijelo vidljivosti čitavog projekta.

NVO ATAK (Alternativna teatarska aktivna kompanija), Podgorica

Kadar – kontakt

Glavni cilj projekta bio je kreiranje društvenog ambijenta sa jednakim mogućnostima svih građana/ki Crne Gore u ostvarivanju ljudskih prava, sa posebnim akcentom na marginalizovane grupe. Konkretno, projekat se odnosio na obezbjeđivanje aktivnog učešća osoba sa invaliditetom (uglavnom slijepih i slabovidih osoba) u kulturnom i umjetničkom životu Crne Gore. *Ciljne grupe* su bile osobe sa invaliditetom i njihove porodice, a indirektno državne institucije i donosioci odluka u Crnoj Gori, međunarodne i domaće organizacije, kao i pojedinci/ke koji se bave kulturom i ljudskim pravima. Projekat je realizovan u periodu od četiri mjeseca, odnosno od 1.jula 2014. do 30. oktobra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 5, 200 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) povećan nivo znanja ključnih društvenih aktera iz oblasti kulture i ljudskih prava o potrebi snažnije socijalne inkluzije i participacije osoba sa oštećenim vidom u kulturno-umjetničkom životu; 2) kreiran prvi dokumentarni film u Crnoj Gori na temu slijepih i slabovidih osoba; 3) ojačana svijest građana/ki o jednakim mogućnostima učešća marginalizovanih grupa u društvu, kroz smanjenje nivoa diskriminacije i predrasuda prema osobama sa potpunim ili djelimičnim oštećenjem vida.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » organizacija nacionalne konferencije na temu diskriminacije i potrebe

veće participacije osoba sa invaliditetom (prvenstveno slijepih i slabovidnih osoba) u kulturno-umjetničkom životu Crne Gore;

- » produkcija dokumentarnog filma, baziranog na predstavi "Slijepi", po drami Morisa Meterlinka, u kojoj osobe sa oštećenim vidom glume zajedno sa profesionalnim pozorišnim glumcima «Žive oči»;
- » web podrška za promociju filma;
- » obilježavanje „Dana bijelog štapa“ i premijera dokumentarnog filma;
- » učešće filma na nacionalnim i međunarodnim festivalima ljudskih prava.

U okviru projekta, produciran je prvi dokumentarni film u Crnoj Gori koji u fokus stavlja slijepo i slabovide osobe, baziran na predstavi "Slijepi" po drami Morisa Meterlinka u režiji Željka Sošića, a u kojoj osobe sa oštećenim vidom glume zajedno sa profesionalnim pozorišnim glumcima. Ovaj film pod nazivom „Žive oči“, reditelja Senada Šahmanovića, predstavlja, sa jedne strane sredstvo uticaja na svijest gledalaca i šire publike o realnim mogućnostima i potrebi ravnopravnog učešća lica sa oštećenim vidom u kulturno-umjetničkim dešavanjima, a sa druge strane, film je djelovao kao pozitivan primjer i osnov budućih projekata koji se tiču marginalizovanih grupa i njihove inkluzije u kulturno-umjetnička dešavanja u Crnoj Gori. Snimanje filma počelo je za vrijeme trajanja priprema i premijere predstave „Slijepi“, koja je izvedena na Vojnom aerodromu Golubovci, dok su završni kadrovi filma snimani i produkcija rađena tokom trajanja projekta. Nakon završenog snimanja, uslijedila je postprodukcija filma, koja je uključila brojne tehničke elemente: selekciju snimljenog video materijala, montažu odabranog materijala, montažu zvuka, upotrebu vizuelnih efekata, kolor korekciju, dizajn zvuka (korišćenje zvučnih efekata), spajanje u konačnu verziju filma, renderovanje, prevod

dijalog liste na dva jezika, posebno titlovanje za svaki prevod dijaloga, pripremu posebnog formata za prikazivanje filma (Blu-ray, DVD, DCP), itd. Post-produkcija predstavlja ključnu fazu izrade filma, kako bi se kreirao film u skladu sa svim međunarodnim i festivalskim standardima.

Premijera filma „Žive oči“ održana je u okviru Festivala o ljudskim pravima UBRZAJ 10. decembra 2014. godine, kojim je i samo peto, jubilarno izdanje ovog Festivala otvoreno čime je ostvarena i dodatna sinergija sa projektom

«Ubrzajmo ljudska prava», u okviru kojeg je podržana produkcija ovog filma.

Tokom realizacije projekta, uspostavljena je saradnja sa javnim servisom RTCG na kojem će film biti prikazan, a distribuirać se i obrazovnim institucijama. Dodatno, festivalski život filma je planiran tokom 2015.godine.

Konferencija «Kadar - kontakt», koja je organizovana 9.septembra 2014.godine u prostorijama Saveza slijepih Crne Gore, okupila je predstavnike/ce institucija i organizacija koje se bave ljudskim pravima, kulturom i umjetnošću. Oni su razgovarali o nedostatku društveno angažovane – socijalno odgovorne umjetnosti, integraciji

osoba sa invaliditetom u umjetničke tokove crnogorskog društva, novim načinima umjetničke artikulacije, procesu i uslovima rada sa glumcima oštećenog vida, interakciji profesionalnih umjetnika sa umjetničkim grupama osoba s invaliditetom, mogućnostima učešća osoba oštećenog vida u kreiranju pozorišne predstave ili filma, specifičnostima rada na umjetničkom tekstu sa temom slijepila i produkciji filma o procesu rada na predstavi.

Obilježavanje dana „Bijelog štapa“ 15. oktobra uključilo je dijeljenje promotivnih materijala, medijsku promociju i internet podršku radi skretanje pažnje javnosti na probleme i prava slijepih i slabovidnih lica, uz indirektan uticaj na smanjenje predrasuda i diskriminacije šire populacije ka ovim licima i drugim

marginalizovanim grupama. Ovo je realizovano u saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore, uz predstavljanje zvaničnog trailera za dokumentarni film i najavu premijere na Festivalu filma o ljudskim pravima UBRZAJ. Tome je prethodila kampanja „Slušaj!“ koja je bila usmjerena ka onim građanima/kama Crne Gore koji ne koriste internet, a sve u cilju jačanja svijesti svih građana/ki Crne Gore o jednakim mogućnostima učešća marginalizovanih grupa u društvu.

Projekat je dokazao da kroz angažovanu umjetnost participacija osoba sa invaliditetom u kulturno-umjetničkoj sferi jeste moguća i potrebna, uticao je na povećanje zainteresovanosti i motivacije slabovidih i slijepih učesnika/ca da direktno rade na projektnim aktivnostima, ali i da se osnažuju kroz učenje osnovnih tehnika glume zajedno sa profesionalnim glumcima/icama, čime se indirektno doprinosi kvalitetno većem stepenu socijalne inkluzije marginalizovanih grupa. To je bilo i neprocjenjivo iskustvo za NVO ATAČ, kojem je realizacija ovako kompleksne ideje razvila kapacitete i dalje pravce djelovanja, a dat je i pozitivan primjer kako treba da se radi sa osobama sa invaliditetom.

Institut za pravne studije, Podgorica

Sistem primjene kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih kazni u Crnoj Gori

Glavni cilj projekta bio je doprinos unaprijeđenju i zaštiti ljudskih prava u Crnoj Gori kroz aktivno učešće organizacija civilnog društva u praćenju primjene politika i pravnog okvira za zaštitu ljudskih prava. Konkretno, projekat je bio usmjeren na analizu sistema primjene kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih kazni od strane pravosudnih institucija u Crnoj Gori. *Ciljne grupe* su bili osnovni sudovi, Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, Ministarstvo pravde, a korisnici osuđena lica, nosioci pravosudnih funkcija, predstavnici/e institucija i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, građani/ke Crne Gore. Krajni korisnici/e su osuđena lica, nosioci pravosudnih funkcija, predstavnici/e institucija i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, građani/ke Crne Gore. Projekat je realizovan u periodu od četiri mjeseca, od 1. avgusta 2014. do 31. novembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 5, 000 EUR.

Realizacijom projekta ostvareni su sljedeći *rezultati*: 1) urađena je analiza primjene kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih kazni po sudovima i krivičnim djelima za koja se izriču; 2) sprovedeno je istraživanje o efikasnosti kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih kazni kroz stepen recidivizma i programa rehabilitacije u toku i nakon izvršenja kazne; 3) pripremljena je uporedno - pravna analiza primjene alternativnih kazni sa naglaskom na rad u javnom interesu i kućni zatvor; 4) unaprijeđen je stepen informisanosti i znanja nosilaca pravosudne funkcije o sistemima primjene kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih kazni u uporednim pravnim sistemima.

Ovim rezultatima je vodio niz povezanih projektnih aktivnosti:

- » priprema metodologije istraživanja;
- » sprovođenje terenskog istraživanja u tri suda (Bar, Podgorica i Bijelo Polje);
- » sprovođenje desk istraživanja;
- » prikupljanje uporednih podataka;
- » objedinjavanje istraživačkih materijala i rad na studiji;
- » štampanje studije;
- » organizovanje jednodnevne konferencije;
- » upućivanje inicijative Ministarstvu pravde i Vrhovnom sudu Crne Gore.

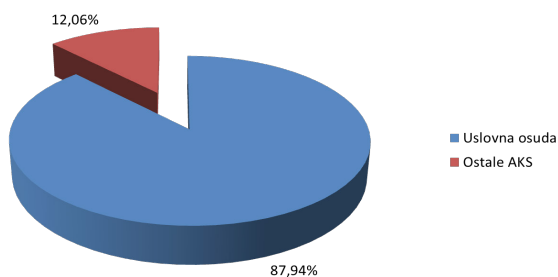
Nakon definisanje metodologije rada, istraživači Instituta za pravne studije su posjetili sudove u Baru, Podgorici i Bijelom Polju, kako bi direktno prikupili podatke u pogledu izrečenih kratkotrajnih kazni lišenja slobode i alternativnih krivičnih sankcija, kroz statistiku svakog suda ponaosob. Takođe, intervjuisani su predsjednici sudova i rukovodioci krivičnih odjeljenja sa aspekta sudske prakse, ali i u dijelu problema sa kojim se susreću prilikom određivanja specifične krivične sankcije i realizacije iste, sa posebnim naglaskom na alternativne krivične sankcije koje su u najvećem stepenu u primjeni (rad u javnom interesu).

Istraživači su došli do sljedećih podataka kad je riječ o izrečenim krivičnim sankcijama na nivou sva tri suda za period 2012 – 2014:

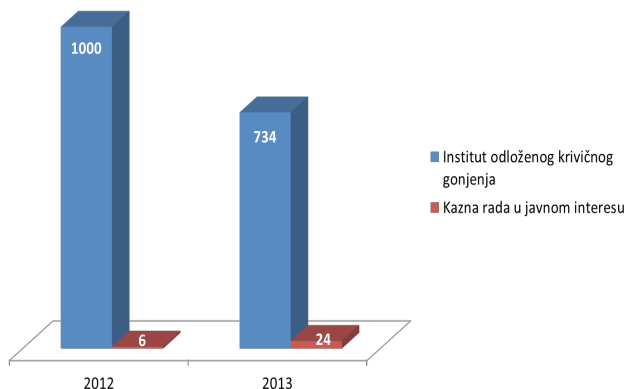
	2012	2013	2014
Kazna zatvora preko šest mjeseci	165 / 9,18%	126 / 8,06%	119 / 9,43%
Kaznu zatvora u trajanju do šest mjeseci	405 / 22,53%	343 / 21,93%	228 / 18,06%
Novčana kazna	134 / 7,46%	88 / 5,63%	72 / 5,7%
Rad u javnom interesu	4 / 0,22%	3 / 0,19%	27 / 2,14%
Kućni zatvor	-	-	-

Uslovna osuda	1079 / 60,04%	965 / 61,7%	774 / 61,33%
Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom	1 / 0,06%	6 / 0,38%	-
Sudska opomena	9 / 0,5%	33 / 2,1%	42 / 3,38%
Ukupno izrečenih krivičnih sankcija	1797	1564	1262

Takođe, utvrdili su da je odnos alternativnih krivičnih sankcija - odnos uslovne slobode i ostalih alternativnih krivičnih sankcija tokom 2012. godine bio:

Odnos broja krivičnih predmeta u kojima je primijenjen institut odloženog krivičnog gonjenja i izrečenih kazni rada u javnom interesu on ostaje zabrinjavajući:

Dodatno, uz prethodno postavljenu metodologiju, istraživanje je podrazumijevalo i uporedno - pravnu analizu primjene alternativnih kazni sa posebnim naglaskom

na rad u javnom interesu i kućni zatvor. Analizirane su tri zemlje - Srbija, Hrvatska i Holandija, kako bi se dobio pogled na prakse iz regiona i EU.

Rad cjelovitosti analize, sprovedeno je i desk istraživanje koje je obuhvatilo postupanje Komisije za uslovnu slobodu Ministarstva pravde, kao i kapacitete Direkcije za uslovnu slobodu kao centralnog probacionog organa i ispunjenosti uslova za efikasnu i djelotvornu probaciju u Crnoj Gori. Cjelokupan materijal i nalazi do kojih se došlo kroz uporedno-pravnu analizu i desk istraživanje, kao i podaci prikupljeni od posmatranih sudova, objedinjeni su i u korelaciji inkorporirani u studiju kao okviru za prezentovanje konačnih zaključaka proizišlih iz istraživanja. Ključne preporuke odnose se na: stvaranje normativnih pretpostavki za učešće probacije (službe) u krivičnom postupku; dalje jačanje kapaciteta Direkcije za uslovnu slobodu Ministarstva pravde Crne Gore; uspostavljanje sveobuhvatne nadležnosti Direkcije; uspostavljanje većeg stepena saradnje i umreženosti institucija u postupku probacije; primjenu većeg stepena izricanja alternativnih sankcija i mjera; i uspostavljanje sistema praćenja izvršenja alternativnih sankcija od strane Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

U cilju prezentacije studije, 11. decembra 2014.godine organizovana je konferencija „Probacija u sistemu izvršenja krivičnih sankcija Crne Gore“ u PR Centru u Podgorici. Na konferenciji su predstavljeni nalazi, zaključci i preporuke sadržani u studiji, a ključni

govornici su bili predsjednik Osnovnog suda u Podgorici i profesor za krivično pravo, kriminologiju i penologiju na Univerzitetu Crne Gore, uz učešće predstavnika državnih organa, nezavisnih institucija i NVO sektora.

Studija je štampana u 100 primjeraka, a elektronska verzija je dostupna na sajtu CGO-a.

Studija je uz propratni akt dostavljena Ministarstvu pravde i Vrhovnom sudu Crne Gore, a uspostavljena je i osnova za dalju komunikaciju i praćenje realizacije datih preporuka. IPLS će na polugodišnjem nivou pratiti realizaciju istih i shodno mogućnostima nastaviti sa podrškom državnim organima u realizaciji preporuka za unapređenja sistema kratkotrajnih kazni zatvora i alternativnih krivičnih sankcija.

MCMD

Monitorov centar za medije i demokratiju (MCMD)

Novinarska istraživanja i debate: politička diskriminacija - primjeri, osnovi, uzroci i posljedice

Glavni cilj projekta bio je jačanje ljudskih prava i smanjenje stepena političke diskriminacije u Crnoj Gori. Konkretno, projekat je težio podizanju svijesti javnosti o problemu političke diskriminacije, njenim uzrocima i posljedicama. *Ciljne grupe* su bili predstavnici/e diskriminiranih grupa, javnih i državnih institucija, političkih partija, civilnog sektora, kancelarije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i drugih antidiskriminatornih tijela, medija, a korisnici/e javnost u najširem smislu. Projekat je realizovan u periodu od pet mjeseci, odnosno od 1.jula 2014. do 30.novembra 2014. godine, a podržan je u ukupnom iznosu od 6, 300 EUR.

Realizacijom projekta ostvoreni su sljedeći *rezultati*: 1) evidentirani, publikovani i dostupni javnosti konkretni slučajevi, uzroci i posljedice političke diskriminacije i kršenja ljudskih prava; 2) ojačani kapaciteti Monitorovog centra za medije i demokratiju za promociju ljudskih prava i demokratskih reformi; 3) ojačana saradnja između organizacija civilnog društva i medija u praćenju problema političke diskriminacije, ali i saradnja između MCMD, nedjeljnika *Monitor* i institucija zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, kao i antidiskriminatornih tijela; 4) osnažena uloga nedjeljnika *Monitor* i drugih medija u praćenju i istraživanju teme političke diskriminacije i ljudskih prava.

Rezultati su ostvoreni kroz realizaciju slijedećih projektnih aktivnosti:

- » novinarsko istraživanje o političkoj diskriminaciji tokom pet mjeseci koje uključuje pojedinačne slučajeve;

- » izrada, publikovanje i distribucija pet istraživačkih tekstova u nedjeljniku *Monitor*;
- » organizacija javne debate: „Politička diskriminacija – osnovi, uzroci i posljedice“;
- » formulisanje zaključaka i preporuka;
- » izrada, publikovanje i distribucija specijalnog dodatka na osam strana: „Politička diskriminacija, osnovi, uzroci i posljedice“, u 5.000 primjeraka.

Tako je pripremljeno i objavljeno pet istraživačkih tekstova o slučajevima, uzrocima i posljedicama političke diskriminacije i distribuirano kroz ukupni tiraž nedjeljnika *Monitor*, sljedećom dinamikom:

<i>Naziv teksta</i>	<i>Datum objavljivanja</i>	<i>Izdanje Monitora</i>
«Nema hljeba bez partije»	25. jul 2014.	br. 1240
«Milion za prekobrojne»	29. avgust 2014.	br. 1245
«Svoj svome»	03. oktobar 2014.	br. 1250
«Porodične manufakture»	17. oktobar 2014.	br. 1252
«Zapošljavanje Roma u državnim institucijama: otvorena diskriminacija»	31 oktobar 2014.	br. 1254

U istraživanjima i objavljenim tekstovima učestvovala su dva novinara, koje je nadzirao glavni i odgovorni urednik. MCMD je kroz realizaciju projekta stavio fokus na dubinsko istraživanje ovih problema i podstakao debatu širokog kruga društvenih aktera, kako bi povećao broj inicijativa za smanjivanje kršenja ljudskih prava i političke diskriminacije kroz konkretne akcije, izmjene pravnog okvira i usaglašavanje sa legislativom i praksom EU.

Dodatno, u kongresnoj sali hotela Podgorica, organizovana je 24. novembra 2014. godine konferencija na temu « *Politička diskriminacija – osnovi, uzroci i posljedice* », na kojoj su panelisti/kinje bili predstavnici/e NVO sektora, MCMD i političkih partija, nakon čega je otvorena diskusija sa učesnicima/cama. Skup je privukao značajnu medijsku pažnju.

Na konferenciji je zaključeno i preporučeno:

- » Politička diskriminacija sistemski je problem Crne Gore koji je duboko potresa, polarizuje i usporava na putu transformacije u demokratsko društvo;
- » Suzbijanje političke diskriminacije preduslov je ne samo za razvoj demokratije, već i za pravedniju raspodjelu društvenog bogatstva u Crnoj Gori i suzbijanje siromaštva;
- » Politička diskriminacija ima duboke korijene u Crnoj Gori, s obzirom na to da je njena istorija istorija diskriminacije;
- » Neke manjinske grupe, poput Roma i Egipćana, nijesu uopšte zastupljene u Skupštini Crne Gore, lokalnim parlamentima, izvršnoj vlasti i ostalim institucijama na nacionalnom i lokalnom nivou iako je pravo o autentičnoj zastupljenosti obezbijeđeno svim nacionalnim zajednicama u Crnoj Gori;
- » Potrebno je izmjenama izbornog zakonodavstva omogućiti zastupljenost Roma u politici;
- » Partijska pripadnost ne samo da je preduslov za zapošljavanje u državnoj upravi, već utiče i na tržište i oblast javnih nabavki, kroz klijentelizam i privilegovane kompanije;
- » Uzrok političke diskriminacije i političke korupcije je loš socijalni i ekonomski položaj građana;
- » Bez depolitizacije pravosuđa ne može se očekivati suzbijanje političke korupcije i političke diskriminacije.

O samoj konferenciji je izrađen specijalni dodatak na osam strana i objavljen u nedjeljniku „Monitor“ 28. novembra 2014. godine, u broju 1258, čime je i šira javnost bila u prilici da se dodatno informiše o ovom pitanju kroz prizmu različitih sagovornika/ca.

Tokom realizacije ovog projekta, kroz istraživanje, izradu tekstova, debatu i rad na zaključcima i preporukama podstaknuta je saradnja između predstavnika/ca medija, organizacija civilnog društva, kao i saradnja između MCMD, *Monitora* i predstavnika/ca državnih institucija. Kapaciteti organizacije su značajno osnaženi za praćenje tema političke diskriminacije i ljudskih prava.

